

Maurice DURUFLÉ: Requiem op. 9

Előadja

a Fidelissima Vegyeskar

Közreműködik:

***Pálúr János
(orgona)***

Vezényel:

Arany János

Az európai koncertszínpadokon visszatérő vendégnek számítnak a requiem-kompozíciók; azok az oratorikus művek, melyeket a halottakért mondott gyászmise szövegére készítettek. A szöveget a többszámú kórusmuzsika kialakulása óta minden korban számos szerző megzenésítette, ám e művek javarésze alkalmi érdekesség maradt. A gyászmise két szerző révén vált közismert műtípussá: Mozart és Verdi Requiemjét a gyakorlott hangversenylátogató már ingyenként ismeri. Az ő műveikben a szertartás szabályainak megfelelően megtaláljuk a mise néhány állandó tételét – *Kyrie*, *Sanctus*, *Benedictus* és *Agnus Dei* – melyek köré csoportosulnak a Halottak napján érvényes ünnepi liturgia szövegei: a *Requiem*, a *Domine Jesu*, a *Hostias*, a *Lux aeterna*, a *Libera me* és a leghíresebb változó rész, a *Dies irae* himnusz.

A hangversenyélet újdonság-igénye az elmúlt évtizedekben más szerzők requiemjeinek egész sorát emelte be a köztudatba. (Ne számítsuk most ezek közé Brahms „Német requiem”-jét, mert az nem a latin nyelvű miseszövegre készült, hanem a szerző által tematikusan csoportosított szentírási idézetekből képez héttételes egységet.) Előkerült Cherubini két műve, Lotti egyszerű földolgozása, Liszt férfikari darabja; az ínyencek egészen a XIV-XV. században élt flamand szerzők, Ockeghem, Obrecht műveiig visszanyúltak. A kevésbé ismert, újra fölfedezett darabok közül dallami invenciójával és bensőséges hangulatával kiemelkedik a francia Gabriel Fauré műve. Egy-két modern szerző is a belevágott szöveg földolgozásába, közülük a legváratlanabb sikert Webber próbálkozása hozta. A soproni közönség az elmúlt évtizedekben egyszer-kétszer hallhatta Verdi gyászmiséjét; majdnem minden évben műsorra kerül a városban Mozart „Requiem”-je, sőt a Fidelissima Vegyeskar 1997-ben és 1998-ban Fauré oratóriumát is előadta Sopronban (föltehetőleg ez a hangverseny egyben a darab városi ősbemutatója is volt).

Ez év november 2-án a Szent Mihály templomban egy ritkán hallható szerző ritkán hallható műve folytatja a sort: az 1902-ben született és 1986-ig élt francia muzsikus, Maurice Duruflé Requiemje. Duruflé orgonista-zeneszerző volt, aki zeneakadémiai tanári munkája mellett a párizsi Saint Étienne du Mont templom kántoraként is működött, s műveinek jelentékeny része is orgonára készült. Alkotásai közül méreteivel és jelentőségben is kiemelkedik az 1948-ban keletkezett op. 9 számú Requiem. A darab első változata zenekari kísérettel jelent meg, nem sokkal bemutatása után azonban maga szerző átíratott készített belőle, amelyben a kíséretet egyedül az orgona látja el.

A kompozíció több ponton eltér a hagyományos szerkezettől, illetve a tételek liturgikus rendjétől, ezzel kinyilvánítja azt is, hogy elsősorban nem istentiszteleti szolgálatra szánt zene, hanem előadási darab. A szerző kiiktatja a más requiemek leghatásosabb részének számító „Dies irae” tételt, csak annak legutolsó mondatát hagyja meg – „Pie Jesu Domine, dona eis requiem” –, ennek a mondatnak viszont egy teljes tételt szentel. Hasonlóan szokatlan a darab végére illesztett „In paradisum” tétel. Ezt a legtöbb requiem egyáltalán nem használja. Különleges viszont, hogy így Duruflé darabja pontról-pontra megegyezik Fauré 60 évvel előbb keletkezett, op. 48-as Requiem-jének tételrendjével, amelynek szintén nincs „Dies irae” és szintén van „In Paradisum” tétele.

(Gabriel Fauré esetében a dramaturgiai beavatkozásoknak személyes oka volt: a gyász-misekompozíciót édesanyja halála idején írta a szerző. Ennek köszönhető a fenyegető képekkel terhes „Dies irae” szöveg elhagyása és a rendkívüli – meghitt és biztató hangvételi – „In Paradisum”-tétel beiktatása.) Maurice Duruflé minden valószerűség szerint szándékosan járt el, amikor „lemásolta” Fauré dramaturgiáját: művének elrendezése egyben tisztelgés az általa nagyra becsült zeneszerző-előd előtt. Ezt a gyanút erősítik a további egyezések: mindkét műben csak két magánszólam (szoprán és bariton) van; mindkét darabban a teljes „Pie Jesu” tételt kapja a szoprán szólista, a bariton pedig mindkét műben ugyanazon a két helyen szólal meg: a „Hostias” szövegrészben és a „Libera me” tételben; ráadásul mindkét műnek van zenekaros és orgonás változata.

A mű hangszeres anyaga a 20. századi zeneirodalom egyik legkényesebb orgonaszólama: egyrészt, mert az eredeti változat teljes zenekari hangzásának földézésére törekszik, másrészt, mert maga a szerző is virtuóz orgonista volt. A novemberi koncerten Pálúr János játssza az orgonaszólamot, aki a francia orgonazene legjelesebb hazai ismerője és előadója. Hasonlóan nehéz és összetett feladat hárul azonban a Requiemben szereplő kórusra is. A Fidelissima Vegyeskar ezért kérhette és kapta meg a Magyar Kórusok és Zenekarok Országos Szövetségének hozzájárulását, hogy a Halottak napján rendezendő koncert egyben az együttes minősítő hangversenye legyen.

[A zsűri elnöke Szokolay Sándor Kossuth-díjas zeneszerző, a Corvin-lánc egyik kitüntetettje, a város díszpolgára. A bizottság tagja Vadász Ágnes zenetanár, a Magyar Kórusok és Zenekarok Szövetsége / KÓTA ügyvezető főtákar és Dárdai Árpád zongoraművész, karnagy.]

Duruflé műve rendkívüli és összefoglaló alkotás. Szerkesztésmódjának lényege a szerző többi művére is jellemző barokk eredetű polifónia (azaz, önálló szólamokból épített bonyolult többszólamúság), és a későromantika hatásait viselő merész harmóniak alkalmazása. Ezt a két eszközt a Requiemben varázslatosan egészíti ki a sok eredeti gregorián dallamidézet, és az ezek mintájára született számos gregorián-jellegű dallamfordulat. Ezeket a dallamokat elsősorban az énekkari szólamok kapják: a darabban a megszokottnál jóval többször fordul elő, hogy egy-egy szólam egyedül marad, hogy egy különösen jelentékeny vagy személyes szövegsort egyedül szólaltasson meg. Az is előfordul azonban, hogy a kórus többszólamú éneke alatt az orgona játszik be – nyilvánvaló idézetképpen – egy-egy közismert gregorián dallamrészletet. További különlegessége a kompozíciónak, hogy az orgonaszólam elsősorban nem kíséretül szolgál, hanem a kórusal teljesen egyenrangú szerepet kap, és sokszor teljesen önálló és elütő zenei anyagot társít az énekszólamokhoz. Ennek következtében a szerző a megszokottnál jóval többször ír elő visszafogott dinamikát az énekesek számára. (Ha az előadás az előírásoknak megfelelően sikerül, akkor elő kell fordulnia, hogy az énekkar hangja teljesen egybeolvad az orgonáéval, szinte annak egyik regiszterévé válik...) Ez a jelenség fölerősíti a komponista szándékát, amellyel a halottak napján tartandó megemlékezésnek elsősorban nem a látványosabb, teátrális elemeit, hanem a bensőséges, személyes vonásait hangsúlyozza.

Arany János